

Otázka indikace a kontraindikace Cochemské praxe

PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D. 2015-08-24

Cochemská praxe je způsob, jak v Německu řeší konflikty mezi rodiči. Zavedl ji soudce Rudolf Jürgen. Do českých poměrů je těžko převoditelná, proto je třeba si ujasnit podmínky, za kterých funguje či naopak nefunguje.

Cochemská praxe se nejvíce osvědčuje, pokud je uplatňována od prvního kontaktu expartnerů s úřady. Neboť postup je rychlejší a rodičům se nedává moc velká možnost taktizování. V takových případech je i účinnost opatření největší a největší procento rodičů nakonec dospěje k efektivní dohodě. To je též hlavní důvod, proč by profesionálové měli o Cochemskou praxi usilovat - je to dosud neefektivnější známý způsob, jak zvládnout po rozvodové stavě tak, aby co nejméně poškozovaly děti a úřady s nimi měly co nejméně práce.

Cochemská praxe ale jako každá metodologie není úplně universální a jisté procento rozvádějících pro ni není vhodné. Těžko toto procento apriori specifikovat, ale jistě můžeme říci, že Cochemská metodologie selhává:

a) u těžce psychopatologicky a morálně narušených jedinců, stačí jeden z páru (zejména extrémní poruchy osobnosti čili psychopatie; řádově kolem stotisíc lidí v ČR)

b) u těch rodičů, kteří jsou již deformovaní dlouhodobým a neřešeným bojem o dítě, protože u těch se začíná objevovat psychopatické chování, i když sami poruchu osobnosti nemají. Prostě extrémní podmínky lámou charakter lidí.

c) tam, kde ji někteří z profesionálů ignorují či přímo sabotují (především soudci a advokáti rodičů)

d) tam, kde úřady operativně neřeší vznikající problémy (nechávací problémy tzv. vyhnít)

e) tam, kde systém netrestá ty, kteří se jej snaží zničit či narušit.

Poslední bod vypadá překvapivě. Proč by se mělo hned strašit tresty, když jde o dohodu. To si žádá malé vysvětlení.

Malá odbočka k nenulovým hrám a pravidla Vězňova dilematu

Psychologie a ekonomie znají a léta již experimentálně testují tzv. **nenulové hry**, kterými se řídí fungování sociálních interakcí včetně Cochemského modelu. Termín hry se sice běžně používá, ale je možná zavádějící. Spíš by se mělo hovořit o sociálních interakcích s určitými pravidly. Některé hry či sociální interakce jsou s nulovým součtem. Například hra v karty - co jeden vyhraje, to druhý musí prohrát - součet obou hráčů je nula (**win - loss = 0**; výhra - ztráta = 0).

V jiných hrách ale mohou všichni hráči profitovat nebo všichni prodělat, a pak součet jejich zisků a případných ztrát je nenulový. Pokud oba jsou v zisku, tak se tato interakce označuje jako **win-win** (výhra-výhra). Debaklové rozchody, které jsou situací **loss - loss** (ztráta - ztráta), čili kde prohrávají všichni, dokonce i ti, kteří mají pocit, že se jim podařilo něco urvat ve svůj prospěch na úkor druhého partnera či dokonce i dětí. V těchto hrách hráči intuitivně považují za výhru, že se jim podaří urvat více než druhé straně.

V případě neřízených přirozených rozvodů se jedná o nenulovou hru, které se říká **Vězňovo dilema**. To můžeme vysvětlit na jakémsi příběhu: Chytli dva zloděje. Pokud se ti dva vzájemně podrží, policie jim

neprokáže celou loupež, a tak oba se dostanou jen po roce žaláře. Pokud jeden ale zradí a policii udá detaily na toho druhého, tak bude následně osvobozen, ale ten druhý dostane tři roky. Když oba zradí, tak každý dostane dva roky. To se dá zapsat tzv. **výplatní maticí**:

	Druhý podrží	Druhý zradí
Prvý podrží	Oba dostanou po roce žaláře	Prvý dostane tři roky, druhý bude osvobozen.
Prvý zradí	Prvý bude osvobozen, druhý dostane tři roky vězení.	Oba dostanou dva roky žaláře.

To můžeme zapsat matematickou symbolikou jako pomyslné trestné body pro prvního hráče:

	Druhý podrží	Druhý zradí
Prvý podrží	1	3
Prvý zradí	0	2

Pokud nás zajímají ztráty a zisky celé skupiny, musíme sečíst ztráty a zisky obou zlodějů:

- Když se oba vzájemně podrží, součet je dva roky. Tato varianta je pro celek nevýhodnější.
- Když jeden zradí, tak součet za skupinu jsou tři roky, takže horší, než když se oba podrží.
- Když oba zradí, tak součet je 4 a to je to nejhorší vyústění.

Je dobré si uvědomit, že **neřízené rozchody splňují výplatní matici Vězňova dilematu**. Když oba rodiče válčí o dítě, tak sice jsou děti naprosto poničené, ale to rodičům až tak nevadí, protože nikdo nemá nic - hlavně, že jsou na tom oba stejně špatně (2 trestné body). Když má jeden ustoupit agresivnějšímu druhému rodiči, tak jedním z hlavních problémů je, že je to na jeho úkor (podle výplatní matice 0 versus 3) a navíc si uvědomuje, že dítě nechává napospas právě tomu druhému, dravějšímu a zpravidla problémovějšímu rodiči. Následky pro dítě nejsou tak devastující jako v případě neřízené bitky o dítě, ale přesto jsou hodně citelné. Když ale rodiče se na péči o dítě dohodnou, tak to pro oba není příjemné, připraví se o pocit triumfálního vítězství, nikomu není nasazena oslí hlava, oba se budou muset spolu stýkat, i když o to vůbec nestojí. Ano, to vše je pro rodiče velmi nepříjemné, to je ten "jeden rok žaláře" za rozchod, ale pro dítě je to ta nejlepší varianta.

Jinými slovy **pro Cochemský model jsou vhodné právě ti z rodičů, kteří u Vězňova dilematu sčítají výplatní matici pro celou rodinu a ne ti, kteří hledí jen na svůj privátní zisk či ztrátu bez ohledu na druhé**. Nicméně z výplatní matice Vězňova dilematu i z řady experimentů je pochopitelné, že lidé, kteří žijí ve světě, který je definován pravidly Vězňova dilematu, jsou v neustálém pokušení udělat podraz na toho druhého. Lidí, kteří nakonec ten podraz udělají, je dost velké procento.

Bohužel toto pokušení - urvat si maximum pro sebe bez ohledu na ostatní - není možno eliminovat jen apelací na pozitivní motivaci - "mějte ohled na své děti", protože právě ti lidé, kteří nehledí na druhé profitují nejvíce ze zrady systému a žití na úkor druhých. Praxe proto potvrzuje, že pozitivní motivace a apely na morálku pro velké procento rozpadajících se párů není dostatečný motiv k tomu, aby své dítě přestali poškozovat. Proto jediné řešení je nastavovat podmínky ve společnosti tak, aby žitá praxe nesplňovala pravidla Vězňova dilematu, čili by se nevyplácela zrada a jednání ve vlastní prospěch. Cochemskou praxí, která koriguje a řídí průběh rozvodu, aby nejel podle pravidel Vězňova dilematu, se tedy změní výplatní matice tak, že se

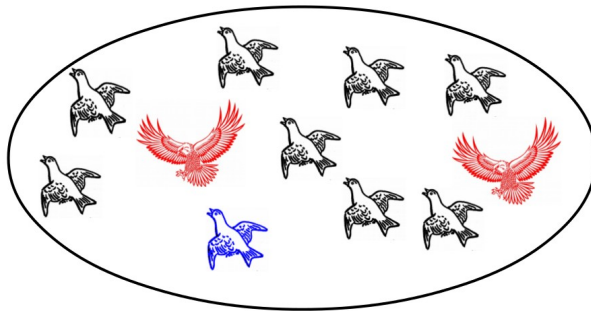
nejvíce vyplácí spolupráce, ne jednání na vlastní prospěch.

Samotný normální jedinec (ať druhý rodič nebo profesionál) bohužel nemá moc šancí se ubránit manipulátorovi či psychopaticky narušenému jedinci především z důvodu, že má morální zábrany použít k dosažení svých cílů takové prostředky, kterých se manipulátor neštítí. Tyto extrémně egocentrické jedince je schopen uřídit pouze dobře nastavený systém, kterým jim nedává příliš možností ke kličkování. Tento systém ale funguje jen tím, že právě těm několika procentům extrémně založených jedinců zastříhne peří. To má ovšem charakter trestu, který má vymežovací funkci - říkají dotyčným: "Toto raději ani nezkoušejte." Jakmile právní rámec a celé nastavení ztratí toto trestající a výchovnou schopnosti. Egocentričtí jedinci to pochopí jako povel k parazitizmu a následně se jeví jako nezvladatelní.

Pro laiky je překvapující, že procento narušených jedinců je poměrně velké. Jen u poruch osobnosti se odhaduje 6 % populace, tzv. v průměru jeden na školní třídu. V praxi to znamená, že na každém OSPODu tzv. trojkové obce, si nevědí rady s 5 - 10 páry, u kterých rozvod probíhá obzvlášť nešťastným a konfliktním způsobem. Cochemská praxe tím, že nastavuje pevnější mantinely procento těmto párům od samotného začátku, tak podstatně redukuje jejich množství. To ale v praxi neznamená, že by tyto páry občas neexistovaly, ale exemplárně tvrdší postup, který se vzácně nastolí je mementem pro ostatní - dejte si pozor, abyste nedopadli stejně.

Z teorie her vyplývají i další důvody pro podporu Cochemského modelu. Jiná podobná hra se jmenuje **jestřábi a holubice**. Jestřábi jsou ti, kteří u Vězňova dilematu hrají ve svůj prospěch a sázejí na soupeření, holubice jsou ti, kteří sázejí na kooperaci. Řekněme, že v nějakém teritoriu žijí jen holubice, které mírně profitují ze vzájemných náhodných interakcí. Nicméně jak se mezi ně dostane jeden jestřáb, tak ten z každé srážky s holubicí středně profituje samozřejmě na úkor napadené holubice. Problém je v tom, že danému jestřábu se uprostřed holubic daří a on se zdárně rozmnožuje. Jakmile ale je mezi holubicemi více jestřábů. Občas se stane, že jestřáb narazí na jestřába, a z takové srážky dvou egocentrických, soupeřivých jedinců vycházejí oba těžce zranění. Tedy v daném teritoriu nemůže existovat neomezené množství jestřábů, protože se mezi sebou vyvraždí. Takto teorie her dospívá k závěru, že poměr holubic a jestřábů je buď konstantní nebo neperiodicky kolísá kolem neměnné hodnoty, která odpovídá poměrům zisků a ztrát mezi holubicemi a jestřábi. V některých dobách se daří více jestřábům a brutalita společnosti narůstá, což by tak odhadem odpovídalo dnešní době. Jindy naopak násilností ve společnosti ubývá, například kriminalita klesala ke konci Rakouska Uherka.

V souvislosti s Cochemským modelem nás ale zajímá spíš jak tento nepříznivý trend zmírnit, protože všichni angažované strany si stěžují, že neustále narůstá míra extrémů, do jakých jsou rozvedení rodiče ochotni jít. Jinými slovy srážky jestřábů jsou stále brutálnější a samozřejmě oběti - děti nikdo nepočítá. Zde teorie her přichází s velkým varováním.

Představme si, že uprostřed davu holubic se objeví jedna (modrá), která se rozhodne bojovat s jestřábem, čili trestat ho za jeho psychopatické chování. Tím se vystaví jeho agresii, která ji více vyčerpá než ta, která se bojí s jestřábem systematicky vyhybá, aby se tzv. nenamočila. Boj za blaho skupiny jde tak na úkor modré holubice a díky tomu jsou její geny oslabeny a potažmo z populace vystrnaděny. Modré holubice, které bojovaly proti jestřábům, z nenulových modelů prostě časem vymizely. Proto výzkumníci do těchto modelů zakomponovali další podmínku, která těmto modelům konečně propůjčila stabilitu v čase. Tou podmínkou bylo, že **holubice, která chce bojovat proti jestřábům, musí trestat nejen jestřáby - to je samozřejmé - ale musí trestat i jiné holubice za to, že netrestají jestřáby**. Možná to vypadá příliš složitě, ale i naše právo tento princip zná. Například občan má v určitých oblastech (týrání dětí, vlastizrada ap.) oznamovací povinnost - to je trestání holubice (nevinného) za to, že nepotrestala (neudala) skutečného viníka. Víceméně se jí říká: "Za to, že netrestáte jestřába, stáváte se jeho spolupachatelkou."

Cochemský model tedy nemůže spoléhat na naprostou dobrovolnost všech zúčastněných stran, protože ve výhodě vždy budou ti jedinci, kteří se mu budou vyhýbat podle pravidla - ať si prsty pálí někdo jiný. V praxi jsou to ti soudci, kteří při každé příležitosti změni obvyklé bydliště dítěte, sociální pracovníce, které mají dva roky do důchodu a raději případ nechají vyhnít, aby nebyly stížnosti u tajemníka, který zase přemýšlí, aby byl zvolitelný příští volební období, soudním znalcům, které nebaví se stýkat s klienty pětkrát za sebou, tak se s nimi vypořádají na jednom sezení.

Jinými slovy vždy v Cochemském modelu byl někdo, kdo chránil zájmy státu a tak potažmo dítěte. V Cochemu to byla iniciativa jednoho soudce - Jürgena Rudolfa. Nebýt jeho, o Cochemu by se nevědělo. V Německu je hodně soudců a věřím, že i hodně dobrých soudců, přesto aby se uplatnila Cochemská praxe je třeba *osvíceného* soudce. Kdyby byla v Cochemu osvícená sociální pracovníce či psycholog nebylo by to nic platné. O osudy rozervaných rodin se musí zajímat stát především prostřednictvím angažovaného soudce, a pak se k němu mohou přidat jiné profese - opačně to nefunguje, neboť stát deleguje moc především soudům, a pak teprve k jiným profesím.

Bohužel příručka o Cochemské praxi se tváří, že je to celé založeno na dobrovolnosti. Není. Na pozadí musíme vidět silný německý smysl pro řád a pořádek, loyaltitu soudci a sociální tlak. Trestající mechanismy Cochemského modelu jsou dány mocí německého soudce a delegováním této moci na jím pověřené osoby. Například soudci v Německu pověřují neprofesionály (například tetu dítěte), aby dohlédla na předání dítěte a pak podala soudci zprávu. Toto svědectví soudci stačí a všichni vědí, že není rozumné při předání dělat nějaký cirkus, neboť soudce dá na zprávu pověřené osoby.

Sebejistota německého soudce je dána i autoritou a předvídatelností německého práva a odvolacích

soudů, kteří jeho rozhodnutí podpoří. V situaci, když v ČR nikdo netuší, co udělá následující soud, ať je prvoinstanční, odvolací (krajský), nebo ústavní, naprosto demotivuje prvoinstanční soudce od jakékoliv privátní iniciativy. Prostě když jdou účastníci k opatrovnickému soudu, tak vůbec netuší, co je čeká. To je naprostá loterie. U trestního práva obžalovaný rámcově ví, že za to, co udělal, dostane trest v určitém rozmezí. U opatrovnického soudnictví je to naprostý chaos.

Kdyby soudce Jürgen, který v Německu zavedl Cochemskou praxi, soudil v Čechách, tak na něj budou dělat účastníci řízení dlouhý nos, protože vědí, že když zatřepají kostkou čili když se odvolají, tak z odvolacího soudu vypadne jakýkoliv jiný výrok, o kterém dopředu víme jen to, že nebude mít vcelku žádnou spojitost s výrokem prvoinstančního soudu. Jinými účastníci v Čechách vědí, že se jim vyplácí se odvolávat tak dlouho, dokud si ze soudů nevytřepou výrok, který se jim líbí.

Tento status quo českého opatrovnického soudnictví bohužel kontraindikuje Cochemskou praxi celé České republice. Musíme jen doufat, že někde v ČR se objeví náhodně izolovaný ostrůvek několika provázaných prvoinstančních a odvolacích soudců, které v tandemu začnou svolávat ostatní profese k praxi, která by mohla být analogická Cochemské. Na tyto soudce čekají děti z rozvedených rodin jako na smilování. I všechny tyto úvahy, metodiky a analýzy jsou toho času jen jakýmsi čekáním na Godota či na Sedm statečných soudců, kteří by se trochu donquijotsky pustili do skoro předem prohraného boje. My z pomáhajících oborů jim touto dobou můžeme jen držet palce.